

بررسی پرخاشگری و خشونت در فوتبال و ارائه راهکارهای پیشگیرانه و کنترلی

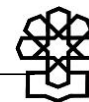
معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ

کد موضوعی: ۲۷۰
شماره مسلسل: ۱۶۵۴۰
تیرماه ۱۳۹۸

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۴.....	مقدمه
۵.....	روش‌شناسی
۶.....	رویکردهای مرتبط با موضوع
۸.....	تاریخچه پرخاشگری، خشونت و حوادث ورزشگاه‌ها در فوتبال دنیا و ایران
۸.....	۱. بررسی پرخاشگری، خشونت و حوادث مرگبار در فوتبال دنیا
۹.....	۲. بررسی برخی از پرخاشگری‌ها، خشونت و حوادث فوتبال ایران در دو دهه اخیر
۱۲.....	عوامل بروز پرخاشگری و خشونت و نحوه پیشگیری و کنترل آن
۱۳.....	۱. عوامل بروز پرخاشگری و خشونت؛ زمینه‌ای و مدیریتی
۱۵.....	۲. نحوه پیشگیری و کنترل پرخاشگری و خشونت
۱۶.....	بسته پیشنهادی برای کاهش خشونت
۲۱.....	پیوست‌ها
۲۷.....	منابع و مأخذ

بررسی پرخاشگری و خشونت در فوتبال و ارائه راهکارهای پیشگیرانه و کنترلی

چکیده

هدف از این گزارش، تحلیل مسئله اجتماعی پرخاشگری و خشونت در فوتبال ایران است تا با تکیه بر یافته‌های پژوهشی صورت گرفته، مطالعه اسناد مربوطه، مشاهدات عینی، آرای صاحب‌نظران و استنباط کارشناسی ضمن علت‌یابی موضوع، راهکارهای پیشگیرانه و کنترلی ارائه شود. مطالعه پرخاشگری، خشونت و حوادث استادیوم‌های فوتبال کشور در دو دهه گذشته به ویژه در یک سال اخیر، نشانگر آن است که سوءمدیریت در برگزاری مسابقات و فضای روانی تماشاگران دو عامل اصلی خشونت و پرخاشگری در فوتبال ایران است.

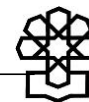
عوامل زمینه‌ای رویدادها و مسابقات شامل جو رسانه‌ای و مداخلات مربوط، زمینه فرهنگی و اجتماعی جامعه، تعارض و تقابل درونی و بیرونی باشگاه‌ها و نگرش متقابل هواداران است. عوامل مدیریتی رویداد مبتنی بر مدیریت برگزاری و میزبانی مسابقات، سیستم و جو امنیتی، کیفیت امکانات و خدمات ارائه شده، مدیریت جمعیت، استقرار و تردد تماشاگران و نیز عملکرد داوری و نظارت، جو بازی و اتفاقات ناشی از رفتارهای کادر فنی و بازیکنان و تماشاگران و عملکرد ورزشی باشگاه‌هاست. به نظر می‌رسد، نقش عوامل مدیریتی در ظهور و بروز یا کنترل و پیشگیری از خشونت و پرخاشگری هواداران و تماشاگران پررنگ‌تر است؛ این امر عمدتاً ریشه در فضای ذهنی تماشاگران (که خود ناشی از تحریکات پیش از مسابقه، خستگی ذهنی و جسمی تماشاگران به دلیل اطلاع زمان حضور در استادیوم و فقدان امکانات تسهیلات و زیرساخت‌های رفاهی مربوطه است)، سوءمدیریت در برگزاری رویداد و نحوه کنش عوامل سابقه از قبیل بازیکنان، مربیان و داوران دارد و مجموع این عوامل تماشاگران را مستعد بروز رفتارهای پرخاشگرانه و آشوب‌طلبانه می‌کند. در همین راستا بروز پرخاشگری و خشونت از سوی تماشاگران، هواداران، بازیکنان، مربیان و حتی داوران به شکل کنش‌های اولیه بر واکنش هواداران و تماشاگران تأثیر می‌گذارد. کنش‌های اولیه شامل شعارهای هنجارشکنانه، فحاشی، پرتاب اشیا از سوی تماشاگران، شکستن صندلی‌های ورزشگاه‌ها و تخریب سکوها، آسیب به تأسیسات و تجهیزات ورزشگاه‌ها، شکستن شیشه‌های اتوبوس‌ها و تخریب آنها، درگیری فیزیکی تماشاگران، بازیکنان و کادر فنی، مصدومیت تماشاگران و کشته شدن آنها در ورزشگاه‌هاست و پیامدهای ثانویه رفتاری مشتمل بر تعارض قومیتی، دوقطبی‌های اجتماعی، دگرگونی ارزش‌ها، توسعه بی‌تفاوتی،

فرهنگ‌زدایی، عدم تعادل روانی، هنجارشکنی، تضعیف اعتماد، خشونت و اوباشگری، حریم‌شکنی، تقویت زیاده‌خواهی، توهین و تحریک و توجیه نگرش منفی است که این موارد به نوبه خود اثر تشدید بر بروز کنش‌های اولیه اعمال می‌کنند.

بر این اساس، برای عملیاتی کردن مدیریت پیشگیری و کنترل پرخاشگری و خشونت در فوتبال، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

الف) راهکارهای مدیریتی (در حین رویداد)

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل
وزارت ورزش و جوانان	تعبیه ورودی و خروجی مجزا و پیش‌بینی جایگاه استقرار ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر مانند کودکان، نوجوانان و معلولان
سازمان لیگ فدراسیون فوتبال	برگزاری مسابقات حساس و جنجال‌آفرین تیم‌های سپاهان، تراکتورسازی، استقلال و پرسپولیس در ابتدای فصل مسابقات
فدراسیون فوتبال ایران و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	برگزاری بازی‌های تیم ملی در شهرهای مختلف کشور جهت کاستن از آثار دوقطبی‌سازی فوتبال در جامعه و تقویت حس همبستگی و اتحاد ملی و حذف «نام شهر» از عنوان باشگاه‌ها جهت کاستن از اثر دوقطبی‌سازی ناشی از فوتبال و تقویت اثر هویت‌ساز ملی (حتی‌المقدور از پسوند «ایران» استفاده شود مانند سپاهان ایران به جای سپاهان اصفهان، تراکتورسازی ایران به جای تراکتورسازی تبریز و پرسپولیس ایران و استقلال ایران)
سازمان بازرسی کل کشور فدراسیون فوتبال ایران	حذف جرائم نقدی باشگاه‌ها به واسطه پرخاشگری و خشونت هواداران (اخذ جریمه نقدی از سوی سازمان مجری مسابقات ورزشی (که در بخشی خود نیز مسئول حفظ نظم و امنیت است) سبب ایجاد تعارض منافع می‌شود)؛ اخذ جرائم نقدی به لحاظ حقوق داخلی فاقد وجاهت قانونی است
وزارت ورزش و جوانان فدراسیون فوتبال ایران	افزایش نرخ بلیت مسابقات بعدی تماشاگران باشگاه خاطی و کاهش نرخ بلیت مسابقات بعدی تماشاگران منضبط (گاهاً مشاهده می‌شود برخی افراد باشگاه‌ها را تهدید می‌کنند که اگر مقداری پول به آنان ندهند در بازی‌های خانگی در ورزشگاه حضور پیدا می‌کنند و شروع به فحاشی و سنگ‌پراکنی می‌کنند که این امر باعث جریمه باشگاه‌ها شود و به نوعی از باشگاه‌ها اخاذی می‌شود)
سازمان لیگ فوتبال کشور نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	اختصاص ۱۰ درصد از درآمدهای حاصل از بلیت فروشی مسابقات ورزشی به نیروی انتظامی جهت تربیت نیروی متخصص تأمین نظم در اماکن ورزشی (با تربیت پلیس ورزش)
سازمان برنامه و بودجه وزارت ورزش و جوانان	الزام شرکت توسعه و نگهداری اماکن ورزشی و مالکان دیگر استادیوم‌های ورزشی به تأمین و تجهیز زیرساخت‌های ضروری از محل درآمدهای اختصاصی و اعتبارات ۲۷٪ درصد از مالیات بر ارزش‌افزوده سهم ورزش (از جمله ورودی و خروجی مجزا برای تردد تماشاگران دو تیم، دوربین‌های مداربسته، شماره‌گذاری صندلی و فروش الکترونیکی بلیت، سرویس‌های بهداشتی و اغذیه فروشی)
دادستانی کل کشور شورای تأمین استان	ممانعت از برگزاری مسابقات مهم ورزشی در اماکن فاقد تسهیلات، امکانات و زیرساخت‌های ضروری (از جمله فقدان ورودی و خروجی مجزا برای تردد تماشاگران دو تیم، فقدان دوربین‌های مداربسته، شماره‌گذاری صندلی و فروش الکترونیکی بلیت، سرویس‌های بهداشتی و اغذیه‌فروشی)

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل
دادستانی کل کشور	استقرار دادسرای ویژه ورزش جهت رسیدگی به جرائم عمومی ورزشکاران، مربیان، مدیران و عوامل مرتبط با باشگاه
دادستانی کل کشور	حضور نماینده دادستانی به عنوان ناظر عمومی در مسابقات ورزشی و ارائه گزارش حوادث و رخدادهای غیرورزشی به مقامات قضایی
شورای امنیت کشور و شورای تأمین استان	پیش‌بینی کمیته امنیتی - انتظامی تأمین امنیت در اماکن ورزشی وابسته به شورای امنیت کشور و شورای تأمین استان
مجمع عمومی فدراسیون فوتبال	تدوین و تصویب اساسنامه کانون هواداران باشگاه‌ها و بررسی صلاحیت عمومی و اخلاقی مسئولان کانون و سرمشوق‌های باشگاه
مجمع عمومی فدراسیون فوتبال	بازبینی آیین‌نامه انضباطی فدراسیون فوتبال و ترسیم نقش باشگاه‌ها، کانون هواداران در تأمین امنیت تماشاگران و اموال آنها
نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	استقرار مأموران پوششی در وسایط نقلیه عمومی، استقرار مأموران به شکل محسوس و نامحسوس در میان تماشاگران
سازمان صدا و سیما	برجسته‌سازی و تجلیل از نکات مثبت دربی‌ها مانند برخوردهای جوانمردانه، رفتار صمیمانه و متواضعانه توأم با همدلی و همراهی
وزارت ورزش و جوانان سازمان صدا و سیما	معرفی نمادین تماشاگران نمونه با ذکر دلیل انتخاب و تجلیل از رفتارهای شایسته آنان
فدراسیون فوتبال ایران	اعلام فوری محرومیت برای بازیکنان، کادر فنی و تماشاگران خاطی و محرومیت مربیان و بازیکنان تحریک‌کننده خشونت تماشاگران، محرومیت تماشاگران خاطی و آشوبگر از ورود به استادیوم‌ها برای مدت طولانی، برگزاری مسابقه در زمین بی‌طرف برای مدت معین، تعلیق حضور تماشاگران در بازی‌های خانگی برای مدت مشخص
فدراسیون فوتبال ایران	صدور شناسنامه صلاحیت عمومی، روانی و اخلاقی برای بازیکنان، مربیان و کادر فنی جهت فعالیت در لیگ برتر و کسر نمره یا ابطال آن به ازای هرگونه اقدام خلاف شئون فرهنگی، ورزشی و اخلاقی
فدراسیون فوتبال ایران پژوهشگاه تربیت‌بدنی و علوم ورزشی	برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت مدیریت رویدادها و مسابقات ورزشی و مهارت‌افزایی و توانمندسازی مدیران و مسئولان ادارات ورزش و جوانان سراسر کشور، باشگاه‌ها و هیئت‌های ورزشی
فدراسیون فوتبال ایران سازمان لیگ فدراسیون فوتبال	استفاده از تکنولوژی VAR توسط داوران مسابقات ورزشی جهت کاهش اشتباهات داوری
فدراسیون فوتبال ایران سازمان لیگ فدراسیون فوتبال	اجرای ضابطه ۹۰-۱۰ (۹۰ درصد سکوها در اختیار هواداران تیم میزبان باشد و ۱۰ درصد مابقی به هواداران تیم میهمان برسد) توسط سازمان لیگ فدراسیون فوتبال
سازمان لیگ فوتبال نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	بازنمودن درب ورزشگاه‌ها و استادیوم‌های ورزشی حداکثر ۲ ساعت قبل از شروع مسابقه (جهت کاهش زمان حضور تماشاگران در استادیوم و خستگی ذهنی و جسمی آنها)

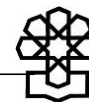
ب) راهکارهای زمینه‌ای (پیش از رویداد)

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	ساماندهی مطبوعات ورزشی از طریق استقرار شعبه نظارت بر مطبوعات ورزشی وابسته هیئت نظارت بر مطبوعات
پلیس فتا و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	ممانعت از فعالیت سایت‌های پیش‌بینی و شرط‌بندی مسابقات ورزشی
سازمان صدا و سیما	ارتقای شورای هماهنگی ورزش صدا و سیما به شورای سیاستگذاری جهت تعیین خط‌مشی برنامه‌های ورزشی
سازمان صدا و سیما	ممنوعیت ایجاد و تبلیغ سامانه‌های پیش‌بینی مسابقات ورزشی از سوی صدا و سیما
سازمان صدا و سیما	جلوگیری از سوگیری و ممانعت از پیش‌بینی مسابقات فوتبال توسط کارشناسان و مجری برنامه‌های ورزشی صدا و سیما
سازمان صدا و سیما	مد نظر قرار دادن صلاحیت‌های روانی و اخلاقی میهمانان و کارشناسان برنامه‌های ورزشی، ممانعت از حضور افراد دارای سابقه پرخاشگری، خشونت و جنجال‌آفرین در برنامه‌های صدا و سیما و استفاده از مجریان و کارشناسان دارای نفوذ کلام در توده‌ی مردم جهت ترویج فرهنگ هواداری
سازمان صدا و سیما	مکلف شدن صدا و سیما به تهیه و پخش نماهنگ‌ها و تیزرهای آموزشی با ساختار و محتوایی مناسب و جذاب برای نشان دادن آسیب‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی رفتارهای نامناسب و خشونت‌آمیز تماشاگران و زمینه‌سازی برای اصلاح فرهنگ تماشای مسابقه در ورزشگاه‌ها از محل درآمدهای حاصل از پخش آگهی‌های بازرگانی
سازمان صدا و سیما	ممانعت از پرداختن به حواشی جنجال‌برانگیز نظیر شایعات، کری‌خواندن‌های بازیکنان و مربیان تیم‌ها برای همدیگر و اشتباهات داوری در حق هر یک از تیم‌ها

مقدمه

فوتبال، با توجه به ماهیتش به همان نسبت که توان همگرایی و اتحاد ملی را دارد، می‌تواند به اتفاق و دوقطبی اجتماعی بینجامد. در واقع، فوتبال (بیش از هر رشته ورزشی دیگری) هرگز بی‌طرف نیست؛ می‌تواند ارزش‌ها و رفتارهای اخلاقی را بیاموزاند یا نیاموزاند، می‌تواند به مردم در ایجاد یک تصویر مثبت از خود و احترام به دیگران کمک کند یا نکند. می‌تواند زندگی اجتماعی را تقویت کند یا برعکس، می‌تواند مردم را گرد هم آورد، دوستی‌ها را تقویت کند، شیوه‌های زندگی سلامت‌بخش را آموزش دهد و غرور شهروندی و مشارکت اجتماعی به‌وجود آورد، یا می‌تواند حول و حوش پرخاشگری، خشونت، مواد مخدر، تقلب، رانت، فساد و پیروزی در مسابقه به هر قیمتی حرکت کند.

خشونت در فوتبال از جمله مهم‌ترین ناهنجاری‌های حوزه ورزش است که بیش از سایر ناهنجاری‌ها، روح ورزش را آزرده کرده است و می‌تواند مانعی برای مشارکت عموم مردم در این‌گونه برنامه‌ها و فعالیت‌ها باشد. در این باره در دو دهه اخیر کنش‌هایی از سوی حاضران در میادین ورزشی

اقصی نقاط کشور، به ویژه تماشاگران مسابقات فوتبال سر زده است که می‌توان از آنها تحت عنوان رفتارهای پرخاشگرایانه و خشونت‌آمیز یاد کرد. این اقدامات از یک سو سطح امنیت اجتماعی را تقلیل می‌دهد و از سوی دیگر، پلیس و سازمان‌های دیگر را با چالش‌های امنیتی روبه‌رو می‌کند.

قدمت پدیده خشونت در فوتبال با عمر این ورزش پرتعداد برابر می‌کند. استفاده از قدرت بدنی، آمیختگی بازی با نوعی احساس تنش و هیجان زیاد میان بازیکنان برای غلبه بر حریف و کسب پیروزی و برخی دیگر از عوامل، ورزش فوتبال را با نوعی خشونت درونی و ذاتی همراه کرده است. گسترش روزافزون این ورزش در جامعه به دلایل متغیر و تأثیر آن برگستره اجتماع خود به تشدید حساسیت و سپس خشونت در آن دامن زده است. این امر به ویژه با فرایند حرفه‌ای شدن فوتبال و کسب جایگاه و اهمیت اقتصادی و سیاسی آن رشد بیش‌تری داشته است؛ به گونه‌ای که می‌توان در بسیاری از کشورها پدیده خشونت در فوتبال را یکی از مسائل اساسی و بحث‌انگیز آنها دانست. تماشاگران ورزش اعم از بینندگان و خوانندگان و یا کسانی که در میادین ورزشی برای دیدن مسابقات حاضر می‌شوند، بی‌شک بخش عمده‌ای از مردم به ویژه نوجوانان و جوانان را در جهان ورزشی امروز تشکیل می‌دهند که در حال حاضر پاره‌ای از جوامع فوتبال بالاخص تماشاگری عرصه رفتارهای نابهنجار و آسیب‌زای اجتماعی شده است.

شعارهای هنجارشکنانه، فحاشی، ورود مواد محترقه، سلاح‌های سرد و مواد مخدر به داخل ورزشگاه‌ها، پرتاب اشیاء از سوی تماشاگران، شکستن صندلی‌های ورزشگاه‌ها و تخریب سکوها، آسیب به تأسیسات و تجهیزات ورزشگاه‌ها، شکستن شیشه‌های اتوبوس‌ها و تخریب آنها، درگیری فیزیکی تماشاگران، مصدومیت تماشاگران و کشته شدن آنها در ورزشگاه‌های فوتبال ایران حاکی از فضای ناامن برای تماشاگران، هواداران، ورزشکاران، مربیان، داوران و سایر افراد حاضر در آنهاست. تکرار این حوادث نشان می‌دهد که در پیشگیری و کنترل آنها کاستی‌هایی وجود دارد. بنابراین ضروری است به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱. چه عواملی در بروز پرخاشگری و خشونت در فوتبال دخیل هستند؟

۲. پیامدهای بروز پرخاشگری و خشونت در فوتبال چیست؟

۳. شیوه‌های پیشگیری و کنترل باید چگونه باشد؟

گزارش پیش‌رو، سعی دارد با بهره‌مندی از یافته‌های پژوهشی موجود، مشاهدات عینی و استفاده از آرای صاحب‌نظران امر، این موضوع را واکاوی کند.

روش‌شناسی

روش کار در این گزارش مبتنی بر مطالعات پژوهشی و اسنادی، مشاهده عینی رویدادها و مصاحبه با صاحب‌نظران و به صورت کیفی است. پس از مطالعه اسناد و بررسی مشاهدات عینی، با بهره‌گیری از آرای صاحب‌نظران و ذی‌نقشان، محتوای گزارش تکمیل و راهکارهای مربوط با استنباط کارشناسی ارائه شد.

رویکردهای مرتبط با موضوع

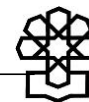
در ادبیات نظری موضوع، الگوهای مختلفی برای تحلیل پرخاشگری و خشونت مطرح شده‌اند. اگرچه تئوری‌های مختلف قابلیت بررسی در این زمینه را دارند، در این منظرها سه نوع الگوی زیست‌شناسی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی بیش‌ترین قابلیت را برای تحلیل و تبیین سازه‌های پرخاشگری داشته‌اند. در الگوی زیست‌شناختی به عنوان قدیمی‌ترین و شناخته‌شده‌ترین تحلیل عمل پرخاشگری، معطوف به این نگرش است که انسان از نظر ماهیت زیست‌شناسی برای پرخاشگری برنامه‌ریزی شده است و پرخاشگری و خشونت بخشی از ماهیت و طبیعت ذاتی و فطری وی را تشکیل می‌دهد. الگوی روان‌شناختی پارادایم دیگری است که محور اصلی خود را در تبیین موضوع مذکور به جنبه‌های روانی معطوف می‌کند.^۱

در دیدگاه جامعه‌شناسی نیز، پرخاشگری و خشونت، رفتار و کنشی اجتماعی است که از طریق فرایندهای اجتماعی، تولید، بازتولید و توسط فرد فراگرفته می‌شود و رفتار به عنوان مسئله‌ای که از محیط یادگیری فرد سرچشمه می‌گیرد، از طریق مدل‌ها و تقویت رفتار به وسیله پاداش و تنبیه ایجاد می‌شود.^۲

در کنار توجه به علل و رویه‌های بسترساز پرخاشگری، توجه به چارچوب‌های پیشگیری و کنترل آن ضرورت دارد. نظارت و کنترل، کلیه اقدام‌هایی را دربرمی‌گیرد که مدیریت انتظامی برای جلوگیری از وقوع اقدامات تخریبی توسط افراد آشوبگر و اوباش به اجرا درمی‌آورند. این اقدامات به انواع اقناع یا اجبار؛ محسوس یا نامحسوس؛ رسمی یا غیررسمی؛ فیزیکی یا الکترونیکی، مثبت یا منفی؛ کیفی یا غیرکیفی تقسیم می‌شوند.^۳ در رویکرد اجبار، افراد از طریق سیستم حقوقی و تنبیه و در اقناع از طریق تبلیغ، پاداش و تقدیر مجاب یا وادار به پذیرش هنجارهای اجتماعی می‌شوند.^۴

عمده پژوهش‌های حوزه پرخاشگری و خشونت در داخل کشور به بررسی علل و عوامل پرخاشگری از منظرهای مختلف پرداخته‌اند که یافته‌های جدیدترین و مرتبط‌ترین آنها به صورت زیر دسته‌بندی شده است:

- محمد فتحی‌نیا، عبدالرحمان علیزاده، خشونت‌گرایی تماشاگران فوتبال و نقش رسانه‌ها در کنترل آن، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ش ۴۲ و ۴۳، ۱۳۸۴، صص ۸۱-۱۰۶.
- محمد رضا حاجی‌بیگی و حمیدرضا مسعودی، خشونت و پرخاشگری در فوتبال و راه‌های کنترل آن، فصلنامه امنیت، سال پنجم، ش ۱ و ۲، ۱۳۸۵، صص ۷۳-۱۱۶.
- بهرام بیات، جعفر شرافتی‌پور و نرگس عبدی، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور، چ اول، تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷، ص ۵۴.
- ابراهیم جان‌بزرگی، محمدحسین الیاسی و شهابت حسینیان، پیشگیری از اوباشگری فوتبال نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، دوره ۵، ش ۲، ۱۳۸۹، صص ۱۸-۲۷.

جدول ۱. بررسی برخی از پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون خشونت و پرخاشگری در فوتبال

یافته‌ها	سال پژوهش	پژوهشگر / پژوهشگران	داخلی / خارجی
از بین متغیرهای گوناگون اثرگذار بر خشونت تماشاگران؛ سن، تحصیلات و وضعیت اقتصادی - اجتماعی، رابطه معکوس دارد و عوامل محیطی رابطه مستقیم با بروز خشونت دارد.	۱۳۸۶	محمدکاظمی و همکاران	پژوهش‌های داخلی
متغیرهایی فرهنگی و اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری معرفی کردند.	۱۳۸۸	وثوقی و خسروی‌نژاد	
متغیرهای چالش‌های روانی خانواده و گروه همسالان، فیلم‌های خشونت‌آمیز، کنترل پلیس، تحریک مطبوعات با متغیرهای پرخاشگری رابطه دارند.	۱۳۸۸	قاسمی و همکاران	
از میان رویکردهای مختلف کنترل پرخاشگری، اقدامات روانی و نامحسوس بیش‌ترین میزان تأثیر را دارند.	۱۳۸۹	جان‌بزرگی و همکاران	
بین متغیرهای یادگیری پرخاشگری و تحریک رسانه‌های جمعی با هر دو بعد فیزیکی و روانی پرخاشگری تماشاگران، رابطه بالایی وجود دارد.	۱۳۹۳	عباس‌زاده و همکاران	
عوامل ایمنی و بهداشتی، دوری، پوشش و برگزاری را عوامل مهم در بروز پرخاشگری و خشونت دانستند.	۱۳۹۴	غلامی و حیدری‌نژاد	
رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری تأثیرگذارترین عامل است.	۲۰۰۶	استون	
بین میزان پرخاشگری قبل و بعد از بازی تماشاگران تیم‌های برنده و بازنده تفاوت وجود دارد.	۲۰۰۷	سیمون و جاناتان	
جنجال‌سازی مطبوعات، رفتار ناشایست بازیکنان و مربیان و داوران و عکس‌العمل‌های پلیس، مهم‌ترین عوامل پرخاشگری و خشونت تماشاگران هستند.	۲۰۰۴	کوراکیس	
	۲۰۰۹	دوناهو و همکاران	
	۲۰۱۰	گرنج و کر	
خشونت ناشی از فعل و انفعال پویا بین عوامل ساختاری فردی، بین‌فردی، موقعیتی، اجتماعی، زیست‌محیطی و اجتماعی است.	۲۰۱۴	اسپیچ	
علل اصلی گرایش‌های خشونت‌آمیز طرفداران قبل از بازی مربوط به وقایع گذشته و انتشارات رسانه‌ای؛ در طول و پس از بازی مربوط به اشتباه داوران و رفتارهای منفی حریف است.	۲۰۱۵	کویان چوگلا، گوکناس و دمیر	
تغییر استراتژی پلیس، ممنوعیت سفارش‌ها، ممنوعیت الکل، قیمت بلیت بالاتر و دوربین مداربسته از سال ۱۹۸۰ تقریباً میزان پرخاشگری را در فوتبال بریتانیا به نصف کاهش داده است.	۲۰۱۵	اسلند و کاشمور	

نتایج تحقیقات و پژوهش‌های مذکور نشان می‌دهد که تمامی عوامل تأثیرگذار در بروز خشونت و پرخاشگری فوتبال را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم‌بندی کرد:

الف) عوامل زمینه‌ای (علل پیش از رویداد)؛ شامل نحوه فعالیت رسانه‌های جمعی، سابقه نزاع و تعارض بین دو تیم، سطح اقتصادی و رفاهی،

ب) عوامل مدیریتی (علل حین برگزاری رویداد)؛ شامل امنیت ورزشگاه که مرتبط با نیروهای پلیس است، ایمنی و کیفیت خدمات و امکانات ورزشگاه و نحوه برگزاری رویداد، مدیریت کنش‌های درون زمین مسابقه و سکوها،

تاریخچه پرخاشگری، خشونت و حوادث ورزشگاه‌ها در فوتبال دنیا و ایران

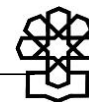
۱. بررسی پرخاشگری، خشونت و حوادث مرگبار در فوتبال دنیا

این بخش بر اساس آنچه در رسانه‌ها اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و شبکه‌ای آمده است، تکمیل شده است و سعی شد که توضیحات به نحوی بیان شود تا ضمن ایجاد ارتباط خواننده با متن حادثه، علت رخداد خشونت و فاجعه روشن شود.

جدول ۲. توصیف پرخاشگری، خشونت و حوادث مرگبار در فوتبال دنیا^۱

واقعیه	کشور	سال	تعداد کشته‌ها (نفر)	تعداد مصدومین (نفر)	علت حادثه
آیبروکس گلاسگو	اسکاتلند	۱۹۰۲	۲۶ نفر	۵۱۷	صندلی‌ها و جایگاه تماشاچیان از چوب ساخته شده بود
برندن پارک بولتون	انگلیس	۱۹۴۶	۳۳	۵۰۰۰	ظرفیت این ورزشگاه بیش از حد معمول پر شد و به دیواره این ورزشگاه فشار آمد و باعث فرو ریختن جایگاه تماشاگران شد
استادیو ناسیونال لیما	پرو	۱۹۶۴	۳۱۸	آمار در دسترس نیست	قضاوت داور - ورود تماشاگر عصبانی به زمین چمن و برخورد پلیس با وی - عصبانی شدن سایر تماشاگران و ایجاد آشوب
آیبروکس گلاسگو	اسکاتلند	۱۹۷۱	۶۶	۲۰۰	عدم تعادل یک هوادار در حین خروج و برخورد وی با دیگر هواداران و افتادن‌های زنجیره‌ای
لوزنیکو مسکو	روسیه	۱۹۸۲	۶۶	۱۲۷ مصدم وخیم	افتادن یکی از هواداران روی پله‌ها و ایجاد دومینوی افتادن یکی یکی هواداران روی زمین
برادفورد	انگلیس	۱۹۸۵	۵۶	بیش از ۴۵۰ نفر	به علت سازه چوبی ورزشگاه، شعله‌های آتش در جایگاه اصلی تماشاچیان شعله‌ور شد و آتش به مکان‌های زیادی سرایت کند. شواهد حاکی از این است که یک سیگار این آتش را به وجود آورده بود
هیسل بروکسل	بلژیک	۱۹۸۵	۳۹	۶۰۰	درگیری هواداران و فرو ریختن جایگاه تماشاگران
هیلزبورو شفیلد	انگلیس	۱۹۸۹	۹۶	۷۶۶	دلیل اصلی این فاجعه، ناکارآمدی پلیس در کنترل جمعیت بود
فیوریانی باستیا	فرانسه	۱۹۹۲	۱۸	صدها نفر	دلیل این اتفاق اشتباه مهندسین سازنده ورزشگاه بود
آکرا اسپورت	غنا	۲۰۰۱	۱۲۷	صدها نفر	درگیری میان تماشاگران و استفاده پلیس از گاز اشک‌آور
پورت سعید قاهره	مصر	۲۰۱۲	۷۵	صدها نفر	سوءمدیریت نیروهای پلیس

۱. توضیحات بیش‌تر در پیوست ۱ است.

علل وقوع حوادث؛ محیط ورزشگاه و رفتار پلیس دو عامل اصلی است.

مطالعه رخدادهای مرگبار استادیوم‌های فوتبال سراسر نقاط دنیا در یک قرن اخیر نشان داد که مهم‌ترین عوامل در بروز این حوادث، نبود زیرساخت‌های ایمن در ورزشگاه‌ها و نحوه رفتار پلیس بوده است؛ در برخی از استادیوم‌ها، سازه‌ها چوبی بوده و در برابر آتش یا تجمع زیاد افراد مقاومت کمی داشته‌اند و یا مهندسين در امر طراحی و ساخت سازه کوتاهی و اشتباه داشته‌اند. عامل دیگر این‌گونه حوادث توأمأً به مقوله امنیت و ایمنی ورزشگاه‌ها مرتبط است؛ در برخی ورزشگاه‌ها فراتر از ظرفیت تعریف شده، تماشاگر وارد استادیوم شد و به فشردگی و تخریب سکوها یا دیواره ورزشگاه منجر شد و جان افراد بیشماری را گرفت. برخی از حوادث دیگر بر اثر خشونت و درگیری بین هواداران دو تیم و درگیری هواداران با پلیس و سوءمدیریت نیروهای تأمین نظم به وقوع پیوست. بنابراین، استاندارد نبودن استادیوم‌ها (ایمنی) و ضعف در مدیریت برگزاری مسابقه (امنیت) عمده‌ترین علل وقوع روحيات خشونت‌زای پرخاشگران بوده است. در مجموع بررسی‌های حوادث مربوط، نشان می‌دهند که بعضاً حوادث و اتفاقات سبب بروز پرخاشگری و خشونت هواداران شده و در برخی موارد رفتارهای تخریبی آشوب‌گرایانه هواداران و تماشاگران سبب ایجاد رخدادهای ناگوار شده است.

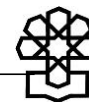
۲. بررسی برخی از پرخاشگری‌ها، خشونت و حوادث فوتبال ایران در دو دهه اخیر

در ایران، اکثر وقایع در ورزشگاه‌های آزادی تهران، یادگار امام تبریز، الغدیر اهواز و فولادشهر اصفهان بوده و غالب حوادث در پی دیدارهای شهرآورد و یا مسابقات حساس بین تیم‌های رقیب در سراسر کشور رخ داده است. بررسی اجمالی این وقایع نشان می‌دهد که در سنوات نخستین غالب درگیری‌ها و خشونت‌ها در شهرآورد تهران اتفاق می‌افتاد این یعنی اینکه حساسیت‌ها و دوقطبی‌ها، اصطلاحاً رنگی (قرمز آبی) بوده است، اما طی سالیان اخیر آنچه مشاهده می‌شود، درگیری‌ها و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز در مسابقات تیم‌های تهرانی و شهرستانی یا شهرآوردهای شهرستانی بوده است (که ممکن است این فرضیه را تقویت کند که حساسیت‌های رنگی کم‌رنگ نشده است، بلکه تنوع رنگی بیش‌تر شده و تعصبات قومی، منطقه‌ای و شهرستانی شدت گرفته است).

جدول ۳. توصیف برخی از پرخاشگری‌ها، خشونت و حوادث استنادیوم‌های فوتبال ایران در دو دهه اخیر^۱

تیم‌ها	سطح مسابقه	سال	ورزشگاه	تعداد کشته‌ها (نفر)	تعداد مصدومین (نفر)	علت حادثه
شמושک نوشهر و پرسپولیس تهران	جام حذفی کشور	۱۳۸۰	شهید متقی ساری	تعداد دقیق نامعلوم	تعداد دقیق نامعلوم	فرسوده و نایمن بودن ورزشگاه - ورود تماشاگران بیش از ظرفیت ورزشگاه - ریزش قسمتی از سقف ورزشگاه
تیم‌های ملی ایران و ژاپن	مقدماتی جام جهانی	۱۳۸۴	ورزشگاه آزادی تهران	۷	تعداد دقیق نامعلوم	ورود تماشاگران بیش از ظرفیت ورزشگاه - ازدحام و فشردگی تماشاگران پس از مسابقه به دلیل بستن راه‌های معمول خروج
سپاهان اصفهان و پرسپولیس تهران	لیگ برتر	۱۳۸۶	فولادشهر	-	تعداد دقیق نامعلوم - نابینا شدن یک سرباز وظیفه	فقدان سازماندهی تماشاگران
پرسپولیس ایران و الاتحاد عربستان	لیگ قهرمانان آسیا	۱۳۹۰	ورزشگاه آزادی تهران	-	تعداد دقیق نامعلوم	درگیری دانشجویان با نیروهای پلیس و لیدرهای باشگاه پرسپولیس
استقلال تهران و خونه به خونه بابل	فینال جام حذفی	۱۳۹۷	نفت و گاز اروندان خرمشهر	-	چندین مصدوم و بینایی یکی از چشمان یک هوادار از بین رفت	ایجاد ناامنی توسط هواداران خونه به خونه به دلیل عدم صعود به لیگ برتر و سنگ‌پرانی و شکستن صندلی‌های ورزشگاه توسط آنها
استقلال خوزستان و پرسپولیس تهران	لیگ برتر	۱۳۹۷	الغدیر اهواز	-	مصدوم شدن چندین هوادار	تنش‌های رخ داده در محوطه چمن ورزشگاه که بعد از سوت پایان بازی ایجاد شد، به سکوهای ورزشگاه سرایت کرد و درگیری‌های شدیدی بین طرفداران دو تیم ایجاد شد.
تراکتورسازی تبریز و پیکان تهران	لیگ برتر	۱۳۹۸	یادگار امام تبریز	-	۵	دلیل عمده این اتفاق به مسابقه تراکتورسازی با سپیدرود رشت و حواشی به‌وجود آمده پیرامون آن برمی‌گشت که پس از باخت به پیکان منجر به ناامیدی هواداران از قهرمانی و درگیری‌های ادامه‌دار شد.
پرسپولیس تهران و سپاهان اصفهان	لیگ برتر	۱۳۹۸	ورزشگاه آزادی تهران	۱	۲۴۵	کری‌خوانی بین هواداران دو تیم - ایمن نبودن جایگاه هواداران سپاهان - عدم مدیریت صحیح توسط تیم برگزارکننده مسابقه
سپاهان اصفهان و پرسپولیس تهران	جام حذفی	۱۳۹۸	ورزشگاه نقش جهان اصفهان	-	۱۴۴	حواشی و جنجال‌های مسابقه قبل، درگیری و جنجال برخی از بازیکنان و انتقال تنش به سکوها، عدم کنترل مناسب جمعیت در هنگام خروج، مجزا نبودن ورودی و خروجی تماشاگران دو تیم
داماش گیلان و پرسپولیس تهران	جام حذفی	۱۳۹۸	ورزشگاه شهدای فولاد اهواز	-	۲۲	عدم پیش‌بینی مکان استقرار برای تماشاگران داماش، حاضر نشدن تیم داماش برای مسابقه، بی‌نظمی و بی‌برنامگی و سوءمدیریت و تأخیر ۳ ساعته در اجرای مسابقه

۱. توضیحات بیشتر در پیوست ۲ است.

علل وقوع حوادث؛ سوءمدیریت در برگزاری مسابقات و فضای روانی تماشاگران دو عامل

اصلی است

مطالعه حوادث استادیوم‌های فوتبال ایران در دو دهه گذشته نشان می‌دهد که دلایل عمده حوادث مرگبار ناشی از ایمنی پایین ورزشگاه‌ها، ضعف مدیریت جمعیت و مهم‌تر از همه سوءمدیریت در برگزاری رویدادها بوده است. تشدید کوری‌خوانی‌های بین هواداران و دامن زدن آن از سوی رسانه‌ها و فضای مجازی، دوقطبی‌های اجتماعی ایجاد شده (تحت عناوینی از قبیل دربی، ال‌کلاسیکوی وطنی، تهرانی شهرستانی و...)، ضعف خدمات‌رسانی، فقدان امکانات رفاهی مناسب برای هواداران و تماشاگران و کنش‌های عوامل مرتبط با مسابقه از قبیل داور، بازیکن، مربی (در زمین) به عنوان محرک‌های پرخاشگری و خشونت هواداران (در سکو) از جمله عوامل ایجاد رخدادها و بروز اتفاقات ناگوار در فضاهای ورزشی هستند.

با این حال، علاوه بر سوءمدیریت ناشی از برگزاری رویداد، تحریک روانی تماشاگران ناشی از جوسازی‌های رسانه‌ای قبل از مسابقه و خستگی ذهنی و جسمی حین مسابقه (به دلیل اطاله زمان حضور در استادیوم و فقدان امکانات و تسهیلات رفاهی مربوط) یکی از مهم‌ترین عوامل اساسی بروز آشوب و پرخاشگری در ورزشگاه‌هاست.

نکته قابل تأمل این است که، در یک‌سال اخیر دامنه این‌گونه پرخاشگری‌ها و خشونت‌ها در ورزشگاه‌ها و در فضای مجازی بیش از گذشته شده است و به نظر می‌رسد دامنه و شدت این اتفاقات در حال زیاد شدن است. به علاوه، دلیل اصلی می‌تواند کیفیت پایین امکانات رفاهی، خدماتی و بهداشتی و در ورزشگاه‌ها و استاندارد نبودن تجهیزات و امکانات ورزشگاه‌ها باشد. مهم‌تر از همه ضعف مدیریت برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال و تعارض منافع پیش‌آمده است؛ از یک سو، باشگاه‌های ورزشی مایل به افزایش حضور هواداران در ورزشگاه هستند و هم‌چنین، سازمان لیگ و شرکت مجری بلیت‌فروشی مسابقات از قبل حضور حداکثری افراد برای تماشای مسابقه منتفع شده و از سوی دیگر، فدراسیون فوتبال از محل وقوع حوادث و بروز خشونت در این‌گونه محیط‌ها در هنگام برگزاری مسابقات ورزشی با اخذ جرائم مالی، کسب عایدی می‌کند و در عین حال، نیروی انتظامی مسئول حفظ امنیت و برقراری نظم قلمداد می‌شود.

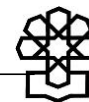
به علاوه، نوع نگاه وزارت ورزش و جوانان به تیم‌های تحت مدیریتش یعنی استقلال و پرسپولیس، این‌گونه به جامعه و هواداران دیگر باشگاه‌های شهرستانی القا شده است که وزارت ورزش و جوانان به دنبال حمایت از باشگاه‌های تابعه خود است. بروز این شائبه‌ها در فضای مجازی می‌تواند منجر به سوءظن سایر باشگاه‌ها و هواداران‌شان به مسئولان ورزش کشور شده که این به نوبه خود زمینه بی‌اعتمادی، نگرانی، احساس ناعدالتی، خشونت و بروز رفتارهای نابهنجار را در محیط‌های ورزشی به‌وجود می‌آورد.

عوامل بروز پر خاشگری و خشونت و نحوه پیشگیری و کنترل آن

بر اساس مطالعه تحقیقات صورت گرفته و بررسی آشوب‌ها، خشونت‌ها و حوادث داخلی و خارجی، می‌توان علل بروز این اتفاقات را در دو دسته کلی عوامل زمینه‌ای (شامل عوامل پیش از برگزاری رویداد) و عوامل مدیریتی (شامل عوامل حین برگزاری رویداد) تقسیم‌بندی کرد که در ادامه بحث و بررسی بیش‌تری انجام می‌گیرند.

جدول ۴. مفهوم‌شناسی ابعاد بروز پر خاشگری و خشونت و چارچوب کنترل آن در فوتبال

متغیر	ابعاد	مفاهیم
عوامل (رویه) زمینه‌ای رویداد	جو رسانه‌ای و مداخلات	موارد مربوط به اثر رسانه‌ها، نحوه پوشش خبری و تحلیل بازی‌ها و پرداختن به حاشیه‌ها
	زمینه فرهنگی و اجتماعی	سطح رفاهی و اقتصادی تماشاگران، سطح فرهنگی و اجتماعی، اتفاقات قبلی، ویژگی نگرشی و رفتاری منفی فردی و ...
	تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها	تعصب تماشاگران، سابقه نزاع و تعارض بین دو تیم، تبادلات جنجالی بین دو تیم
	نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها	حساسیت مسابقه، خشونت بازی، تحریک تماشاگران، اتلاف وقت حریف، تمارض‌ها، ناعادلانه جلوه دادن نتیجه و ...
عوامل (رویه) مدیریتی رویداد	سیستم و جو امنیتی	موارد مربوط به اثر سیستم‌های امنیتی، حضور نیروهای پلیس و نحوه برخورد آنها
	مدیریت برگزاری و میزبانی	شماره‌گذاری صندلی‌ها و بلیت‌فروشی الکترونیکی با مسئولیت باشگاه میزبان، تفویض مسئولیت تهیه و توزیع اغذیه و نوشیدنی‌ها در استادیوم به باشگاه میزبان، اجرای ضابطه ۹۰-۱۰
	کیفیت امکانات و خدمات	موارد مربوط به فضاهای ورود و خروج، امکانات و خدمات رفاهی و بهداشتی، جایگاه تماشاگران
	مدیریت جمعیت و تردد	موارد مربوط به اثر سیستم‌های ورود و خروج تماشاگران، کنترل آنها، زمان جابه‌جایی و ازدحام
	عملکرد داوری و نظارت	موارد مربوط به داوری در مدیریت بازی، نحوه قضاوت به خصوص در صحنه‌های حساس، اشتباهات و استفاده از تکنولوژی VAR
	جو بازی و اتفاقات	رفتار مربیان، رویکردهای لیدرها، تنش مصاحبه‌های قبل از بازی
	عملکرد نسبی تیم‌ها	عملکرد تیم در طول فصل، جایگاه تیم در جدول نسبت به جایگاه مورد انتظار، عملکرد باشگاه، عملکرد فردی بازیکنان

۱. عوامل بروز پرخاشگری و خشونت؛ زمینه‌ای و مدیریتی

بر اساس مبانی علمی و مطالعات صورت گرفته و استنباط کارشناسی، مجموع عوامل در دو دسته کلی **عوامل زمینه‌ای و عوامل مدیریتی دسته‌بندی می‌شوند**. عوامل زمینه‌ای شامل ابعاد زمینه فرهنگی و اجتماعی، نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها، تعارض بین تیم‌ها و جو رسانه‌ای و مداخلات می‌شود. همچنین عوامل مدیریتی مشتمل بر مدیریت برگزاری و میزبانی مسابقات، مدیریت جمعیت و تردد، سیستم و جو امنیتی و کیفیت امکانات و خدمات رفاهی، جو بازی و اتفاقات مربوط، عملکرد داوری، کنش‌های بازیکنان، مربیان و کادر فنی و نیز نظارت و عملکرد نسبی تیم‌هاست. برآیند حاصل از این عوامل سبب بروز انواع ابعاد پرخاشگری چهارده‌گانه (تعارض قومیتی، عبور از سازوکارها، دگرگونی ارزش‌ها، توسعه بی‌تفاوتی، فرهنگ‌زدایی، عدم تعادل روانی، هنجارشکنی، تضعیف اعتماد، خشونت و اوباشگری، حریم‌شکنی، تقویت زیاده‌خواهی، توهین و تحریک، توجیه نگرش منفی، فناوری جنایی) می‌شود. بر این مبنا، افراد با باورهای ذهنی مختلف توسط هنجار محیطی کنترل می‌شوند؛ به پدیده‌ها دسترسی دارند و آن را ادراک می‌کنند؛ ادراک و کسب دانش به ایجاد نگرش و قصد رفتاری منجر می‌شود؛ در صورت تحریک، بیش‌تر از محیط دچار انگیختگی می‌شوند و کنش و واکنش را نسبت به محیط تجربه می‌کنند، یادگیری اتفاق افتاده بسته به میزان و نحوه اثر روان‌شناختی به بروز رفتار منجر می‌شود.

به علاوه، مطالعه حوادث استادیوم‌های فوتبال کشور در دو دهه گذشته به ویژه در یک سال اخیر، حاکی از این است که پرخاشگری و خشونت در ورزشگاه‌ها عمدتاً ناشی از سوءمدیریت در کنترل انبوه جمعیت (توده بی‌شکل) و ایجاد محرک‌های بیرونی و درونی جهت ایجاد تنش روانی برای تماشاگران است، در این باره حضور تماشاگران از ساعت‌ها قبل از برگزاری مسابقات در استادیوم‌های ورزشی و ضعف خدمات‌رسانی و فقدان امکانات رفاهی مناسب برای هواداران و تماشاگران می‌تواند هوادار مستعد را به بروز رفتارهای آشوبگرانه سوق دهد.

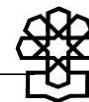
از سوی دیگر، بررسی‌های پژوهشی انجام شده در این باره نشان می‌دهد که تشدید کری‌خوانی‌های بین هواداران از سوی رسانه‌ها و فضای مجازی، دو قطبی‌سازی اجتماعی ایجاد شده (تحت عناوینی از قبیل دربی، ال‌کلاسیکو و وطنی، تهرانی - شهرستانی و ...) و کنش‌های عوامل مرتبط با مسابقه از قبیل داور، بازیکن، مربی (در زمین) به عنوان محرک‌های پرخاشگری و خشونت هواداران (در سکو) از دیگر عوامل ایجاد رخدادها و بروز اتفاقات ناگوار در اماکن و فضاهای ورزشی هستند. این رخدادها معمولاً به صورت ناهنجاری‌های کلامی و رفتاری مانند فحاشی، دشنام‌گویی دسته‌جمعی، پرتاب اشیا به سمت همدیگر و به سوی زمین مسابقه، شکستن صندلی‌ها و پرتاب آنها به زمین چمن، رفتارهای تخریبی، آشوبگرانه، هولیگان‌پسیمی (اوباشگرانه؛ رفتار خشن و زد و خورد) و

وندالیسمی (تخریب اموال عمومی اعم از تأسیسات ورزشگاه، اماکن، وسایط نقلیه) و درگیری فیزیکی بین تماشاگران و بازیکنان دو تیم نمود پیدا می‌کند. پیامد این‌گونه حوادث، احساس ناامنی در محیط ورزشی و جامعه، احساس ناخوشایندی و بی‌اعتمادی به محیط ورزشی، ممانعت خانواده‌ها از حضور فرزندان خود در این‌گونه فضاها، برهم زدن امنیت عمومی شهر، خدشه وارد کردن به امنیت روانی شهروندان، کاهش مشارکت اقشار مختلف مردم در برنامه‌ها و فعالیت‌های ورزشی، محرومیت از میزبانی مسابقات مهم بین‌المللی و تخریب وجهه فرهنگی کشور نزد جوامع و مجامع بین‌المللی است.

یافته‌های تحقیقی در خصوص ترکیب جمعیتی تماشاگران ایرانی نشان می‌دهد که پرخاشگران از نظر شاخصه پایگاه اجتماعی - اقتصادی در طبقه متوسط و زیرمتوسط قرار دارند. در بررسی‌های به‌عمل آمده مشاهده می‌شود که بیش‌تر تماشاگران مسابقات فوتبال ایران، مجرد هستند، میانگین سنی این تماشاگران زیر ۲۵ سال است و بیش از نیمی از آنها دارای سطح تحصیلات دیپلم و کم‌تر هستند.^۱ دلیل پرخاشگری این تماشاگران هرچه که باشد در شکل‌نهایی از یک هیجان روحی ناشی می‌شود که به صورت عصبانیت، پرخاشگری، عصیان اجتماعی و خودنمایی به تخریب می‌انجامد. کاهش هیجان‌ناامطلوب و هدایت و تخلیه بخشی از آن به اقتضای سن، موقعیت فردی و اجتماعی و ناملايمات زندگی روزمره به‌وجود می‌آید. بیش‌تر این رفتارها ناشی از تخلیه هیجان است که البته بنا به شرایط و فضای ورزشگاه‌ها اتفاق می‌افتد. در همین رابطه، نشان داده شده است، افزایش کمیت و کیفیت مراکز تفریحی، مجموعه‌های ورزشی و امکانات تخلیه انرژی نوجوانان و جوانان می‌تواند در کاهش پرخاشگری تماشاگران در ورزشگاه‌ها مؤثر باشد.^۲ به علاوه، پیمودن مسیرهای طولانی برای رسیدن به ورزشگاه‌ها، استقرار هواداران در ورزشگاه ساعت‌ها قبل از مسابقه، فقدان امکانات رفاهی مناسب و خستگی بر این عوامل مخرب روانی اثر فزاینده دارد. این نکته مسلم است که شور و هیجان بر روی احساس انسان‌ها تأثیرگذار است و بدیهی است که در تماشاگران ورزشی چنین مسئله‌ای بیش‌تر بروز می‌کند. وقتی گروه زیادی از افراد در استادیوم ورزشی تجمع می‌کنند، توده‌ای بی‌شکل را تشکیل می‌دهند و احساس هویت مشترک با باشگاه خود دارند و لذا خود را در پیروزی و شکست تیم شریک می‌دانند؛ جمله «ما برنده شدیم» یا «ما خوب بودیم» و بر عکس، از همین احساس هویت مشترک ناشی می‌شود. بررسی‌های پژوهشی و مشاهدات میدانی نشان می‌دهد که از نظر تماشاگران؛ تعصب بیش از حد، جوسازی در سکوها توسط هواداران، جوسازی لیدرهای باشگاه، واکنش‌های نابجای عوامل مسابقه و باشگاه، رفتار نادرست برخی از بازیکنان، داوری جانبدارانه، جوسازی روزنامه‌های ورزشی، نامناسب بودن محیط ورزشگاه، تحقیر هواداران، نادیده گرفتن کرامت انسانی آنها و حس انتقام‌جویی ناشی از شرایط

۱. ذوالاکتاف، (۱۳۸۳). «مدیریت تماشاگران و کنترل اوباشگری در فوتبال». همایش بین‌المللی فوتبال.

۲. خاقانی‌آور، فاطمه؛ شانواز، بلال. (۱۳۹۵). بررسی خشونت کلامی و مجازی تماشاگران فوتبال در ایران (علل و راهکارها). مطالعات تربیت بدنی و علوم ورزشی، دوره ۱، شماره ۴، ص ۴۰ تا ۵۴.

محیطی و اجتماعی از جمله عوامل مرتبط با رفتارها و واکنش‌های تهاجمی از سوی تماشاگران و هواداران هستند. لذا تماشاگران فوتبال به خیال خود با تخریب اموال عمومی و نوشتن یا گفتن مضامین زشت اخلاقی از جامعه، رقیبان تیمی خود و عوامل مدیریتی و مسئولان مربوطه انتقام می‌گیرند.

عنصر تشدیدکننده: خشونت‌زا بودن رشته‌های ورزشی

برخی از رشته‌های ورزشی که برخوردهای جسمانی بیش‌تری دارند و اصطلاحاً جنبه گلاادیاتوری به خود می‌گیرند می‌توانند با اعمال اثر کنشی - واکنشی، حساسیت‌ها و زمینه‌های درگیری کلامی و رفتاری را از درون زمین مسابقه به سکوها نیز منتقل نمایند. به عبارتی، این‌گونه رشته‌های پربرخورد ورزشی، خشونت پنهانی را با خود حمل می‌کنند که می‌توانند سبب القا و تسری آن به اطرافیان شوند. این ماهیت و ویژگی منحصر به رشته‌های ورزشی تیمی مثل فوتبال، راگبی (فوتبال آمریکایی)، فوتسال، هندبال، بسکتبال و هاکی روی یخ و ... نیست، بلکه ورزش‌های انفرادی مانند انواع کشتی، جودو و بوکس و ... نیز دارای چنین مشخصه‌هایی هستند که در برخی از اوقات، مسابقه به نبردی تن به تن تبدیل می‌شود. با این حال، با توجه به محبوبیت، استقبال و مخاطبان بیش‌تر و رسانه‌ای بودن فوتبال و تعدد و تکرار مسابقات مربوط، مسئله بروز خشونت در فوتبال فراگیرتر است. مضافاً اینکه هواداران فوتبال، هویت خود را جدای از هویت باشگاه یا تیم فوتبال محبوب خود نمی‌دانند و این درگیری‌های ورزشی و جسمانی در زمین ورزش، زمینه‌ساز درگیری هویتی و دوقطبی‌های اجتماعی در بیرون از مستطیل سبز می‌شود که گاهی این دوقطبی‌ها و تنش‌ها در قالب‌هایی مانند قوم، مذهب، رنگ و مانند اینها بروز می‌یابد. این دوقطبی‌ها، درگیری‌ها و تنش‌های خارج از زمین مسابقه زمانی فوران می‌کنند که کنش‌های درون زمین مسابقه، غیرورزشی و توأم با بروز خشونت و پرخاشگری، توهین و تحقیر باشد.

۲. نحوه پیشگیری و کنترل پرخاشگری و خشونت

بر اساس منابع علمی و سیستم‌های نظارت و کنترل پلیسی و امنیتی در محیط رویدادهای ورزشی، رویه‌های پیشگیر و کنترل‌محور در بروز پرخاشگری بیان می‌شود. بر اساس دانش و فناوری روز در زمینه مبارزه با پرخاشگری باید از یک طرف سیستم کنترلی و از سوی دیگر سیستم فرهنگ‌سازی فعال باشند. بنابراین، دو رویکرد کلی، نظارت و کنترل و فرهنگ‌سازی است که باید به صورت مکمل و همزمان انجام گیرند. سیستم کنترل و اقدام‌های مدیریتی و امنیتی به صورت کلی دارای منظرهای برخورد حقوقی، ساختار اجرایی، سیستم نظارتی، عملیات کنترلی، دسترسی پوششی، رفتار امنیتی و هدف کنترلی‌اند. بر اساس منابع گردآوری و تحلیل کارشناسی، سیستم امنیتی به منظور کنترل

پرخاشگری تماشاگران در ایران باید بر رویه‌های غیرکیفری، رسمی، مدیریتی، الکترونیکی، محسوس، مثبت و اقناع تأکید کند. در سیستم فرهنگ‌سازی برنامه‌ها و اقدام‌های مدیریت فرهنگی به صورت کلی دارای منظرهای الگوسازی، درونی‌سازی، هویت‌بخشی، رفتارسازی، محتواسازی، هنجارسازی و پوشش‌دهی هستند. بر اساس منابع گردآوری و تحلیل کارشناسی، در سیستم مدیریت فرهنگی جهت فرهنگ‌سازی تماشاگران در ایران باید بر رویه‌های تربیت نسلی، تحکیم اخلاق، جهت‌دهی فکری، جامعه‌پذیری، تناسب و تجانس، خودکنترلی و اطلاع‌رسانی تأکید شود.

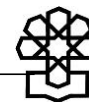
عوامل متعددی می‌توانند در پیشگیری و کنترل پرخاشگری و خشونت هواداران و تماشاگران مسابقات فوتبال نقش داشته باشند؛ بهبود کیفیت خدمات‌رسانی و امکانات رفاهی برای هواداران و تماشاگران (مواردی مانند اغذیه‌ها و نوشیدنی‌های سالم و ارزان، سرویس‌های بهداشتی مطلوب، استراحتگاه و نمازخانه، ارتقای ایمنی و امنیت ورزشگاه‌ها (سیستم‌های ورود و خروج تماشاگران، زمان ورود و مکان استقرار آنها، استقرار دوربین‌های مکانیزه و مداربسته، شناسایی گروه‌های اوباش)، سیستم و جو امنیتی (حضور نیروها محسوس و نامحسوس پلیس و نحوه برخورد آنها در مبادی ورودی و خروجی، جایگاه‌های بلیت‌فروشی، مکان‌های استقرار تماشاگران)، مدیریت برگزاری و میزبانی (شرایط اقلیمی، زمان و تقویم برگزاری مسابقات، وضعیت بلیت‌فروشی و شماره‌گذاری صندلی‌ها و بلیت‌فروشی الکترونیکی)، عملکرد داوری و نظارت (موارد مربوط به داوری در مدیریت بازی، نحوه قضاوت به خصوص در صحنه‌های حساس، نحوه کنترل تنش‌ها و مدیریت در شرایط بحرانی)، جو بازی و اتفاقات (کنش‌ها و رفتار مدیران باشگاه، بازیکنان، مربیان، لیدرها) می‌شود.

بسته پیشنهادی برای کاهش خشونت

مطالعه حوادث پیش‌آمده در رویدادهای ورزشی فوتبال داخلی و خارجی و بررسی تحقیقات پژوهشی مربوط نشان می‌دهد که بروز حوادث خارجی عمدتاً ناشی از وضعیت ورزشگاه، کیفیت زیرساخت مربوطه و رفتار پلیس است در حالی که این امر در ایران ریشه در مسئله فضای ذهنی تماشاگران (که خود ناشی از تحریکات پیش از مسابقه، خستگی ذهنی و جسمی تماشاگران به دلیل اطلاع زمانی حضور در محیط استادیوم و فقدان امکانات و زیرساخت‌های رفاهی مربوط است)، سوءمدیریت در برگزاری رویداد و کنش‌های عوامل مسابقه از قبیل بازیکنان، مربیان و داوران دارد.

مضاف براین به نظر می‌رسد، عوامل بسترساز بروز پرخاشگری و خشونت در ورزشگاه‌های ایران شامل دو دسته عوامل اصلی مدیریتی (امنیت، برگزاری رویداد، امکانات و تردد، تیم‌ها، داوری و بازیکنان و عوامل باشگاه) و زمینه‌ای (رسانه، فرهنگ، تعارض و رفتار) است.

عوامل زمینه‌ای به عنوان پیشایندها تلقی می‌شود و به پیش از برگزاری رویداد برمی‌گردد. عوامل

مدیریتی به مدیریت برگزاری رویداد و در حین مسابقه اشاره دارد. به لحاظ زمانی، زمانبرترین و تأثیرگذارترین، مربوط به عوامل زمینه‌ای است و مهم‌ترین، حساس‌ترین و کنش‌مندترین دسته عوامل، مدیریتی است. به نظر می‌رسد، نقش عوامل مدیریتی در ظهور و بروز یا کنترل و پیشگیری از خشونت و پرخاشگری هواداران و تماشاگران پررنگ‌تر است.

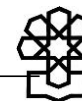
رویه زمینه‌ای رویداد شامل ابعاد جو رسانه‌ای و مداخلات، تعارض درونی و بیرونی تیم‌ها، نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها و زمینه فرهنگی و اجتماعی است. ریشه اولیه کنترل پایدار و مداوم پرخاشگری، الگوسازی و تقویت معیارهای اجتماعی و فرهنگی است. رسانه‌ها اعم از دیداری، شنیداری و نوشتاری می‌توانند نقشی دوگانه در پرخاشگری تماشاگران داشته باشند. از یک طرف تیتراهای خبری جنجالی می‌تواند سبب تحریک تماشاگران شود و از سوی دیگر رسانه می‌تواند ابزار مناسبی برای فرهنگ‌سازی باشد.

رویه مدیریتی رویداد شامل مدیریت جمعیت (توده بی‌شکل) و تردد، مدیریت برگزاری و میزبانی، سیستم و جو امنیتی و کیفیت امکانات و خدمات و همچنین داوری و نظارت، عملکرد نسبی تیم‌ها و جو بازی و اتفاقات است. شواهد نشان می‌دهد که جنجال‌ها و رفتارهای خشونت‌برانگیز بازیکنان و کادر فنی با انتقال تنش به سکوها و همچنین قضاوت ناصحیح داوران به ویژه در موارد حساس، مهم‌ترین عامل در تحریک تماشاگران و هواداران به بروز واکنش‌های پرخاشگرایانه است. فقدان امکانات و زیرساخت‌های کنترل نظم و امنیت در استادیوم‌ها و مدیریت نامناسب توده جمعیتی سبب می‌شود تا این واکنش‌ها به سمت و سوی درگیری‌های فیزیکی سوق داده شوند. علاوه بر این، ناهمخوانی انتظار تماشاگران و نتیجه واقعی بازی موجب بروز هیجان شده و این هیجان به دلایل عدیده از جمله پیشینه رفتار فرهنگی اجتماعی، فضا‌سازی‌های رسانه‌ای، تحریک از سوی عوامل مسابقه و ناتوانی در کنترل خشم و هیجان، فقدان زیرساخت‌های فیزیکی کنترل‌کننده موجب بروز خشونت و درگیری‌های فیزیکی در ورزشگاه و خارج از آن می‌شود.

به علاوه، با توجه به اینکه فوتبال به عنوان یک پدیده اثرگذار در ارزش‌های فرهنگی جامعه مطرح است، وقتی نتوان هویت افراد مشارکت‌کننده در آن را مشخص کرد، اعمال ضداجتماعی و غیراخلاقی آنها افزایش می‌یابد و متغیر فردیت باختگی و هم‌رنگی از جهاتی با یکدیگر تداخل می‌یابند. وقتی این پدیده‌های اجتماعی به معضل تبدیل شوند، اغلب با راهکارهای اجتماعی قابل رفع هستند، بنابراین تدابیر پیشگیرانه و مقابله‌ای باید به صورت نظام‌مند و مبتنی بر هر دو رویکرد فرهنگ‌ساز و کنترل‌محور باشند.

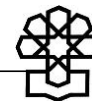
جدول ۵. راهکارهای مدیریت و کنترل پرخاشگری و خشونت در فوتبال

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل	عوامل بسترساز پرخاشگری و خشونت در فوتبال
وزارت ورزش و جوانان	تعبیه ورودی و خروجی مجزا و پیش‌بینی جایگاه استقرار ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر مانند کودکان، نوجوانان و معلولان	عوامل مدیریتی رویداد
سازمان لیگ فدراسیون فوتبال	برگزاری مسابقات حساس و جنجال‌آفرین تیم‌های سپاهان، تراکتورسازی، استقلال و پرسپولیس در ابتدای فصل مسابقات	
فدراسیون فوتبال ایران و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	برگزاری بازی‌های تیم ملی در شهرهای مختلف کشور جهت کاستن از آثار دوقطبی‌سازی فوتبال در جامعه و تقویت حس همبستگی و اتحاد ملی و حذف «نام شهر» از عنوان باشگاه‌ها جهت کاستن از اثر دوقطبی‌سازی ناشی از فوتبال و تقویت اثر هویت‌ساز ملی (حتی‌المقدور از پسوند «ایران» استفاده شود مانند سپاهان ایران به جای سپاهان اصفهان، تراکتورسازی ایران به جای تراکتورسازی تبریز و پرسپولیس ایران و استقلال ایران)	
سازمان بازرسی کل کشور فدراسیون فوتبال	حذف جرائم نقدی باشگاه‌ها به واسطه پرخاشگری و خشونت هواداران (اخذ جریمه نقدی از سوی سازمان مجری مسابقات ورزشی (که در بخشی خود نیز مسئول حفظ نظم و امنیت است) سبب ایجاد تعارض منافع می‌شود؛ اخذ جرائم نقدی به لحاظ حقوق داخلی فاقد وجهت قانونی است	
وزارت ورزش و جوانان فدراسیون فوتبال ایران	افزایش نرخ بلیت مسابقات بعدی تماشاگران باشگاه خاطی و کاهش نرخ بلیت مسابقات بعدی تماشاگران منضبط (گاهاً مشاهده می‌شود برخی افراد باشگاه‌ها را تهدید می‌کنند که اگر مقداری پول به آنان ندهند در بازی‌های خانگی در ورزشگاه حضور پیدا می‌کنند و شروع به فحاشی و سنگ‌پراکنی می‌کنند که این امر باعث جریمه باشگاه‌ها شود و به نوعی از باشگاه‌ها اخاذی می‌شود)	
سازمان لیگ فوتبال کشور نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	اختصاص ۱۰ درصد از درآمدهای حاصل از بلیت‌فروشی مسابقات ورزشی به نیروی انتظامی جهت تربیت نیروی متخصص تأمین نظم در اماکن ورزشی (یا تربیت پلیس ورزش)	
سازمان برنامه و بودجه وزارت ورزش و جوانان	الزام شرکت توسعه و نگهداری اماکن ورزشی و مالکان دیگر استادیوم‌های ورزشی به تأمین و تجهیز زیرساخت‌های ضروری از محل درآمدهای اختصاصی و اعتبارات ۲۷٪ درصد از مالیات بر ارزش‌افزوده سهم ورزش (از جمله ورودی و خروجی مجزا برای تردد تماشاگران دو تیم، دوربین‌های مداربسته، شماره‌گذاری صندلی و فروش الکترونیکی بلیت، سرویس‌های بهداشتی و غذیه‌فروشی)	
دادستانی کل کشور شورای تأمین استان	ممانعت از برگزاری مسابقات مهم ورزشی در اماکن فاقد تسهیلات، امکانات و زیرساخت‌های ضروری (از جمله فقدان ورودی و خروجی مجزا برای تردد تماشاگران دو تیم، فقدان دوربین‌های مداربسته، شماره‌گذاری صندلی و فروش الکترونیکی بلیت، سرویس‌های بهداشتی و غذیه‌فروشی)	
دادستانی کل کشور	استقرار دادسرای ویژه ورزش جهت رسیدگی به جرائم عمومی ورزشکاران، مربیان، مدیران و عوامل مرتبط با باشگاه	
دادستانی کل کشور	حضور نماینده دادستانی به عنوان ناظر عمومی در مسابقات ورزشی و ارائه گزارش حوادث و رخدادها غیرورزشی به مقامات قضایی	

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل	عوامل بسترساز پرخاشگری و خشونت در فوتبال
شورای امنیت کشور و شورای تأمین استان	پیش‌بینی کمیته امنیتی - انتظامی تأمین امنیت در اماکن ورزشی وابسته به شورای امنیت کشور و شورای تأمین استان	
مجمع عمومی فدراسیون فوتبال	تدوین و تصویب اساسنامه کانون هواداران باشگاه‌ها و بررسی صلاحیت عمومی و اخلاقی مسئولان کانون و سرمشوق‌های باشگاه	
مجمع عمومی فدراسیون فوتبال	بازبینی آیین‌نامه انضباطی فدراسیون فوتبال و ترسیم نقش باشگاه‌ها، کانون هواداران در تأمین امنیت تماشاگران و اموال آنها	
وزارت ورزش و جوانان سازمان صدا و سیما	حساسیت‌زدایی از دربی‌ها و مسابقات مهم، ترویج قدرشناسی به جای رنگ‌شناسی و تأکید بر اهمیت بازی جوانمردانه	
نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	استقرار مأمورین پوششی در وسایط نقلیه عمومی، استقرار مأمورین به شکل محسوس و نامحسوس در میان تماشاگران	
سازمان صدا و سیما	برجسته‌سازی و تجلیل از نکات مثبت دربی‌ها مانند برخورد‌های جوانمردانه، رفتار صمیمانه و متواضعانه توأم با همدلی و همراهی.	
وزارت ورزش و جوانان سازمان صدا و سیما	معرفی نمادین تماشاگران نمونه با ذکر دلیل انتخاب و تجلیل از رفتارهای شایسته آنان	
فدراسیون فوتبال ایران	اعلام فوری محرومیت برای بازیکنان، کادر فنی و تماشاگران خاطی و محرومیت مربیان و بازیکنان تحریک‌کننده خشونت تماشاگران، محرومیت تماشاگران خاطی و آشوبگر از ورود به استادیوم‌ها برای مدت طولانی، برگزاری مسابقه در زمین بی‌طرف برای مدت معین، تعلیق حضور تماشاگران در بازی‌های خانگی برای مدت مشخص	
فدراسیون فوتبال ایران	صدور شناسنامه صلاحیت عمومی، روانی و اخلاقی برای بازیکنان، مربیان و کادر فنی جهت فعالیت در لیگ برتر و کسر نمره یا ابطال آن به ازای هرگونه اقدام خلاف شئون فرهنگی، ورزشی و اخلاقی	
فدراسیون فوتبال ایران پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی	برگزاری دوره‌های کوتاه‌مدت مدیریت رویدادها و مسابقات ورزشی و مهارت‌افزایی و توانمندسازی مدیران و مسئولان ادارات ورزش و جوانان سراسر کشور، باشگاه‌ها و هیئت‌های ورزشی	
فدراسیون فوتبال ایران سازمان لیگ فوتبال	استفاده از تکنولوژی VAR توسط داوران مسابقات ورزشی جهت کاهش اشتباهات داور	

دستگاه مسئول	راهکارهای مدیریت و کنترل	عوامل بستر ساز پرخاشگری و خشونت در فوتبال
فدراسیون فوتبال ایران سازمان لیگ فوتبال	اجرای ضابطه ۹۰-۱۰ (۹۰ درصد سکوها در اختیار هواداران تیم میزبان باشد و ۱۰ درصد مابقی به هواداران تیم میهمان برسد) توسط سازمان لیگ	
سازمان لیگ فوتبال نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	بازنمودن درب ورزشگاه‌ها و استادیوم‌های ورزشی حداکثر ۲ ساعت قبل از شروع مسابقه (جهت کاهش زمان حضور تماشاگران در استادیوم و خستگی ذهنی و جسمی آنها)	
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	ساماندهی مطبوعات ورزشی از طریق استقرار شعبه نظارت بر مطبوعات ورزشی وابسته هیئت نظارت بر مطبوعات	
پلیس فتا و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	ممانعت از فعالیت سایت‌های پیش‌بینی و شرط‌بندی مسابقات ورزشی	
سازمان صدا و سیما	ارتقای شورای هماهنگی ورزش صدا و سیما به شورای سیاست‌گذاری جهت تعیین خط‌مشی برنامه‌های ورزشی	
سازمان صدا و سیما	ممنوعیت ایجاد و تبلیغ سامانه‌های پیش‌بینی مسابقات ورزشی از سوی صدا و سیما	
سازمان صدا و سیما	جلوگیری از سوگیری و ممانعت از پیش‌بینی مسابقات فوتبال توسط کارشناسان و مجری برنامه‌های ورزشی صدا و سیما	عوامل زمینه‌ای رویداد
سازمان صدا و سیما	مد نظر قرار دادن صلاحیت‌های روانی و اخلاقی میهمانان و کارشناسان برنامه‌های ورزشی، ممانعت از حضور افراد دارای سابقه پرخاشگری، خشونت و جنجال‌آفرین در برنامه‌های صدا و سیما و استفاده از مجریان و کارشناسان دارای نفوذ کلام در توده مردم جهت ترویج فرهنگ هواداری	
سازمان صدا و سیما	مکلف شدن صدا و سیما به تهیه و پخش نماهنگ‌ها و تیزرهای آموزشی با ساختار و محتوایی مناسب و جذاب برای نشان دادن آسیب‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی رفتارهای نامناسب و خشونت‌آمیز تماشاگران و زمینه‌سازی برای اصلاح فرهنگ تماشای مسابقه در ورزشگاه‌ها از محل درآمدهای حاصل از پخش آگهی‌های بازرگانی	
سازمان صدا و سیما	ممانعت از پرداختن به حواشی جنجال‌برانگیز نظیر شایعات، کری خواندن‌های بازیکنان و مربیان تیم‌ها برای همدیگر و اشتباهات داوری در حق هر یک از تیم‌ها	

پیوست ۱ - بررسی پرخاشگری، خشونت و حوادث مرگبار در فوتبال دنیا

۱. فاجعه ورزشگاه آبروکس (گلاسگو - ۱۹۰۲): صندلی‌ها و جایگاه تماشاچیان ورزشگاه از چوب ساخته شده بود. در جریان بازی میان تیم‌های انگلیس و اسکاتلند، فروریختن جایگاه چوبی تماشاگران باعث مرگ ۲۶ نفر و مصدومیت ۵۱۷ نفر شد. این اتفاق باعث ایجاد قانونی شد که ورزشگاه‌ها را از ساخت جایگاه‌های چوبی منع می‌کند.

۲. برندن پارک (بولتون - ۱۹۴۶): در جریان میزبانی تیم بولتون از تیم استوک‌سیتی زمانی که بیش از ۳۰ هزار نفر اضافه بر ظرفیت جایگاه وارد ورزشگاه شدند، به دیواره این ورزشگاه فشار آمد و باعث فروریختن جایگاه تماشاگران و کشته شدن ۳۳ نفر و مجروح شدن ۵۰۰۰ نفر دیگر شد.

۳. استادیوم ناسیونال (لیما - ۱۹۶۴): در این بازی پرو میزبان آرژانتین بود. برنده این بازی جواز حضور در بازی‌های المپیک ۱۹۶۴ توکیو را پیدا می‌کرد. آرژانتین تا دقایق پایانی با یک گل از پرو جلو بود، اما داور در لحظات پایانی بازی گل زده‌ی تیم پرو را مردود اعلام کرد، یکی از تماشاگران عصبانی وارد زمین شد و به دنبال داور افتاد. برخورد پلیس با تماشاگر خاطی باعث عصبانی شدن تماشاگران و آشوبگری آنها شد. بر اساس نوشته‌جات موجود، پلیس برای کنترل آشوب جماعت حاضر، گاز اشک‌آور میان تماشاگران انداختند و درب خروج را بستند تا خاطیان را دستگیر کرده و کمک کند تا بازیکنان و داوران از غائله فرار کنند. این درگیری‌ها باعث مرگ ۳۱۸ نفر در این ورزشگاه شد.

۴. ورزشگاه آبروکس (گلاسگو - ۱۹۷۱): این ورزشگاه برای دومین بار شاهد فاجعه تلخ بود؛ در دقایق پایانی مسابقه سلتیک و رنجرز، هنگام خروج هواداران، افتادن پسر بچه‌ای با واکنش پدر برای نجات از له شدن فرزند، ازدحام جمعیت پشت سر با حرکت دومینو یکی پس از دیگری تعادلش را از دست می‌داد و روی زمین می‌افتاد. گفته شده در نتیجه این افتادن‌های زنجیره‌ای حدود ۶۶ نفر کشته شده‌اند.

۵. ورزشگاه لوژنیکی (مسکو - ۱۹۸۲): در دور دوم مسابقات فوتبال قهرمانی یوفا میان تیم‌های اسپارتاک و باشگاه هلندی هاریم، در لحظات پایانی، تعداد زیادی از تماشاچیان به دلیل عجله زیاد و تلاش برای رسیدن به مترو به سمت در خروجی حرکت کردند. یخ زدن پله‌ها و سر خوردن برخی از افراد باعث سقوط سایرین نیز شد که در نتیجه این اتفاق، ۶۶ نفر کشته شدند و ۱۲۷ مصدوم وخیم داشت.

۶. ورزشگاه برادفورد (۱۹۸۵): در بازی تیم‌های برادفورد سیتی و لینکلن سیتی در ورزشگاه برادفورد انگلیس، سازه چوبی این ورزشگاه، باعث شد که آتش به مکان‌های زیادی از جایگاه تماشاچیان سرایت کند و موجب کشته شدن ۵۶ نفر از هواداران و سوختگی ۴۵۰ نفر شود. شواهد حاکی از این است که یک نخ سیگار موجب این حادثه ناگوار شد.

۷. ورزشگاه هیسل (بروکسل - ۱۹۸۵): در فینال لیگ اروپا، تماشاچیان لیورپول و یوونتوس با یکدیگر درگیر شدند؛ تماشاگران لیورپول با شکستن فنس‌هایی که میان آنان و طرفداران یوونتوس‌ها برای جدایی و جلوگیری از کشمکش و درگیری قرار داده شده بود به طرفداران یوونتوس حمله‌ور شده و آنها را مورد ضرب و شتم قرار دادند و به خاطر فشاری که به دیواره ورزشگاه آوردند، جایگاه تماشاچیان فرو ریخت. در اثر این فاجعه ۳۹ نفر فوت کردند و ۶۰۰ نفر زخمی شدند. این اتفاق باعث شد که تیم‌های انگلیسی ۵ سال از شرکت در این مسابقات محروم شوند.

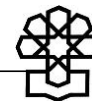
۸. هیلزبورو (شفیلد - ۱۹۸۹): در شروع بازی نیمه نهایی جام حذفی مسابقه تیم‌های انگلیسی لیورپول و ناتینگهام فارست، ۹۶ نفر از تماشاچیان لیورپول کشته و ۷۶۶ نفر مجروح شدند. دیوان عالی بریتانیا مسئول پیگیری این فاجعه شد؛ دلیل اصلی فاجعه ناکارآمدی پلیس در کنترل جمعیت بوده است و اگر نیروهای امداد سریع‌تر عمل می‌کردند، احتمال داشت تا ۴۱ نفر از قربانیان نجات پیدا می‌کردند. به نظر می‌رسد، باز نمودن درب برای تماشاگران پشت درب مانده باعث ورود سیل جمعیتی به داخل و له شدن افراد در حال تماشای بازی شد.

۹. ورزشگاه فیوریانی (باستیا - ۱۹۹۲): پیش از آغاز بازی نیمه نهایی فوتبال فرانسه، دیوار بالایی جایگاه هواداران به علت اجتماع انسانی فرو ریخت و ۱۸ نفر کشته و صدها نفر مجروح شدند. در تحقیقاتی که پس از این بازی انجام شد، دلیل این اتفاق اشتباه مهندسی آن در طراحی و ساخت استادیوم گزارش شد.

۱۰. ورزشگاه آکرا اسپورت (آکرا - ۲۰۰۱): درگیری میان تماشاچیان باعث شد که پلیس وارد عمل شود و با انداختن گاز اشک‌آور میان آنها باعث ایجاد هراس در بین هواداران و هجوم آنها به سوی درب‌های خروجی شد. درگیری تماشاچیان و حوادثی که در این ورزشگاه اتفاق افتاد، باعث شد که ۱۲۷ نفر کشته و صدها تن زخمی شوند.

۱۱. ورزشگاه پورت سعید (قاهره - ۲۰۱۲): یورونیوز در گزارشی تحلیلی از این حادثه، به عنوان نمونه‌ای از قتل عام سازماندهی شده نام برده است (ماه‌های اول انقلاب مصر این حادثه رخ داد). در ادامه یورونیوز اشاره می‌کند که بسیاری از هواداران الاهلی طی یک سال پیش در انقلابی شرکت کردند که به سقوط حسنی مبارک انجامید، از آن زمان تاکنون آنها در اعتراضات گوناگون شرکت کرده و خواستار کناره‌گیری نیروهای نظامی از قدرت هستند.^۱ در پی این رخداد تلخ، بیش از ۷۰ نفر کشته شدند که برخی از آنها با شلیک اسلحه جان خود را از دست دادند.

1. <https://fa.euronews.com/2012/02/03/egyptian-calls-for-responsibility-over-football-killings>

پیوست ۲ - بررسی برخی از پرخاشگری، خشونت و حوادث فوتبال ایران در دو دهه اخیر

۱. مسابقه تیم‌های شמושک نوشهر و پرسپولیس تهران (جام حذفی کشور)، ورزشگاه شهید متقی ساری، اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۰

مسابقه دو تیم شמושک و پرسپولیس در استادیوم شهید متقی ساری با ریزش قسمتی از سقف ایرانی‌تیمی ورزشگاه و کشته و مجروح شدن چندین تن از تماشاگران، ناتمام ماند. بازی دو تیم در جام حذفی به خاطر تعمیرات ورزشگاه شهدای نوشهر، به ساری منتقل شد تا ورزشگاه کوچک شهید متقی که گنجایش کم‌تر از پنج هزار تماشاگر را داشت میزبان بیش از ده هزار علاقمند به فوتبال، خصوصاً پرسپولیسی‌های مازندران شود. این اتفاق باعث شده بود تا بسیاری از تماشاگران روی سقف و حتی نورافکن ورزشگاه بنشینند. کنترل ضعیف در ورود تماشاگران به زمین به میزان دو برابر ظرفیت ورزشگاه باعث اتفاق ناگواری در تاریخ فوتبال کشور شد. جنب و جوش تماشاگرانی که روی سقف ایرانی‌تیمی جایگاه شمالی ورزشگاه نشسته بودند، باعث فرو ریختن آن بر روی هواداران پرسپولیس که زیر آن سقف نشسته بودند، شد و برخی از تماشاگران آن بخش، کشته و بسیاری زخمی شدند.^۱

۲. مسابقه تیم‌های ملی ایران و ژاپن (مقدماتی جام جهانی ۲۰۰۶)، ورزشگاه آزادی تهران، فروردین‌ماه ۱۳۸۴

مسدود کردن راه خروج هزاران هوادار که در حال شادی و پایکوبی ناشی از برد ارزشمند تیم ملی بودند، باعث ازدحام هواداران و فشار جمعیت شد و این موجب مرگ هفت نفر از هموطنان شد.

۳. مسابقه تیم‌های سپاهان اصفهان و پرسپولیس تهران (لیگ برتر)، ورزشگاه فولادشهر، دی‌ماه ۱۳۸۶

در اثر پرتاب مواد محترقه از سوی هواداران به صورت یک سرباز وظیفه، علاوه بر ترک خوردگی از ناحیه جمجمه، بینایی هر دو چشمش را از دست داد. نماینده سازمان لیگ برتر در بازی گفت: «گزارشات لازم در حیطه وظیفه‌ام شامل هشت انفجار مهیب و اتفاقاتی عجیبی مانند آوردن گروه موزیک و بلندگو و فحاشی به بازیکنان پرسپولیس را به طور کامل در اختیار سازمان لیگ قرار داده‌ام؛ اما با توجه به جو سنگین و نامناسب ورزشگاه فولادشهر، باید به تمام موارد کوچک و بزرگ دقت می‌کردم و اصلاً متوجه مصدومیت شدید سرباز نیروی انتظامی نشدم، البته یکی از افسران در انتهای بازی به من اعلام کرد که یکی از سربازان دچار مصدومیت جزئی شده است».

دلیل اصلی بروز این حادثه تلخ، فقدان سازماندهی مناسب تماشاگران، عدم کنترل مناسب ورودی‌ها و مهندسی نامناسب ورزشگاه بود. رئیس یگان ویژه اصفهان در این خصوص گفت: «وقتی

۱. هرچند، گفته شده در این حادثه دو نفر کشته و دو نفر قطع نخاع و تعداد زیادی مصدوم شدند، اما بنا به اظهارات شاهدان عینی شمار قربانیان بسیار بیش‌تر بود.

سکوها خالی است، نمی‌توانستیم تماشاگران پرسپولیس را در برف و یخ روی تپه‌های مجاور اسکان دهیم. حق آنهاست که وقتی بلیت در دست دارند و سکوها نیز خالی است، به جای نشستن روی تپه، روی سکوها مستقر شوند. تا به حال ندیده بودم نارنجک به سوی تماشاگران پرتاب شود. هواداران سپاهان بارها اقدام به این کار کردند و یک بار نیز تماشاگران پرسپولیس به سمت زمین بازی نارنجکی پرتاب کردند. ورزشگاه فولادشهر پر از سنگ، سنگریزه و مصالح ساختمانی است و می‌توان به راحتی مواد اولیه نارنجک را به داخل ورزشگاه برد و در آنجا اقدام به ساخت مواد محترقه کرد.

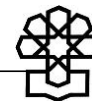
۴. مسابقه تیم‌های پرسپولیس ایران و الاتحاد عربستان (لیگ قهرمانان آسیا ۲۰۱۱)، ورزشگاه آزادی تهران، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰

خبرگزاری مشرق‌نیوز در خصوص حوادث این بازی می‌نویسد؛^۱ تیم فوتبال پرسپولیس در حالی به مصاف الاتحاد عربستان رفت که این دیدار از حساسیت‌های ویژه‌ای برخوردار بود. عده‌ای از دانشجویان دانشگاه‌های مختلف تهران به منظور حمایت از شیعیان بحرین با لباس‌های مشکی و پرچم این کشور به ورزشگاه آزادی آمدند تا ضمن اعلام انزجار از جنایات آل‌خلیفه و آل‌سعود و دیکتاتوران حاکم بر کشورهای عربی به حمایت از قیام مردمی کشورهای عربی و اسلامی بپردازند. پیش از آغاز بازی، نیروهای انتظامی از ورود تماشاگرانی که پرچم بحرین را با خود به استادیوم آزادی می‌بردند، ممانعت به عمل آورد و این حرکت عاملی شد تا دانشجویان معترض به شعار علیه آل‌سعود و آل‌خلیفه روی آورده و مرگ بر آمریکاگویان وارد استادیوم شوند. اصل ماجرا از آنجا آغاز شد که ماموران یگان ویژه پس از پهن شدن پرچم بزرگ کشور بحرین در طبقه دوم استادیوم آزادی، به برخورد با عاملان این قضیه پرداخته و پرچم را از استادیوم خارج کردند. دانشجویانی که در طبقه اول ورزشگاه حضور داشتند با دیدن این صحنه شروع به شعار دادن علیه آل‌سعود نموده و پرچم‌های بحرین را به اهتزاز درآوردند. این اتفاقات باعث درگیری فیزیکی نیروهای انتظامی، لیدرهای باشگاه پرسپولیس و برخی هواداران با دانشجویان و دستگیری تعدادی از آنها شد.

۵. مسابقه تیم‌های استقلال تهران و خونه به خونه بابل (فینال جام حذفی)، ورزشگاه نفت و گاز اروندان خرمشهر، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۷

هواداران خونه‌به‌خونه به دلیل عدم صعودشان به لیگ برتر فوتبال با پلاکاردهای مختلفی به ورزشگاه آمده بودند. تعدادی از ابتدای بازی شروع به سنگ‌پرانی و شکستن صندلی‌های ورزشگاه کردند و پس از پایان بازی به زمین ریختند. این اتفاقات باعث مسدود شدن عده‌ای از هواداران شد که یکی از آنها بینایی چشمش را از دست داد.

1. <https://www.mashregnews.ir/news/43964/>

۶. مسابقه تیم‌های استقلال خوزستان و پرسپولیس تهران (لیگ برتر)، ورزشگاه الغدیر اهواز،

مردادماه ۱۳۹۷

سایت خبری عصر ایران در این باره می‌نویسد؛^۱ مسابقه در حالی با تساوی به پایان رسید که هواداران دو تیم به شدت با هم درگیر شدند و صحنه‌های غیراخلاقی بیشماری در ورزشگاه الغدیر اهواز خلق کردند. تنش‌های رخ داده در محوطه چمن ورزشگاه که بعد از سوت پایان بازی ایجاد شد، به سکوهای ورزشگاه سرایت کرد و درگیری‌های شدیدی بین طرفداران دو تیم ایجاد شد. پرتاب صندلی و سنگ و زد و خورد های صورت گرفته روی سکوهای ورزشگاه باعث مضروب شدن تعدادی از تماشاگران شد و در این میان نیز چندین هوادار با صورت و بدن‌های خونی و زخمی ورزشگاه را ترک کردند.

۷. مسابقه تیم‌های تراکتورسازی تبریز و پیکان تهران (لیگ برتر)، ورزشگاه یادگار امام

تبریز، فروردین‌ماه ۱۳۹۸

به نقل از ایرنا؛^۲ شماری از طرفداران تیم تراکتورسازی که با حضور چند هزار نفری خود در بازی خانگی این تیم مقابل پیکان انتظار پیروزی داشتند، پس از باخت یک بر صفر تیم محبوب‌شان، وارد زمین بازی شده و به طرف بازیکنان رفتند. برخی از تماشاگران این تیم نیز که انتظار باخت تراکتورسازان برای دومین بار پیاپی (پس از باخت با سپیدرود رشت) را نداشتند، از شدت عصبانیت اقدام به شکستن تعدادی از صندلی‌های ورزشگاه کردند. با پایان مسابقه برخی از هواداران وارد زمین بازی شدند و اقدام به درگیری با بازیکنان تیم خودی شدند.

۸. مسابقه تیم‌های پرسپولیس تهران و سپاهان اصفهان (لیگ برتر)، ورزشگاه آزادی تهران،

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۸

مشاهده فیلم‌های مربوطه نشان می‌دهد که درگیری‌ها پیش از آغاز مسابقه شروع شد و تا پایان بازی نیز ادامه یافت. رقابت بر سر قهرمانی، کری‌خوانی هواداران دو تیم در طی چند سال اخیر و دوقطبی اجتماعی ایجاد شده از سوی رسانه‌ها و فضای مجازی، ضعف در مدیریت حین مسابقه، ناهماهنگی بین سازمان لیگ و یگان ویژه مستقر در ورزشگاه از جمله عوامل ایجاد درگیری و خشونت هواداران شد. با اعلام رئیس اورژانس کشور در این بازی ۲۴۵ نفر آسیب دیدند که ۴۴ نفر از آنها به مراکز درمانی انتقال یافته و مابقی به صورت سرپایی مداوا شدند. یکی از تماشاگران که جوانی سی ساله بود نیز جان خود را از دست داد.

1. <https://www.asriran.com/fa/news/500639/>

2. <https://www.tabnak.ir/fa/news/893043>

۹. مسابقه تیم‌های سپاهان اصفهان و پرسپولیس تهران (جام حذفی)، ورزشگاه نقش جهان

اصفهان خردادماه ۱۳۹۸

برگزاری این مسابقه تا حدود زیادی متأثر از جنجال‌ها و حواشی مسابقه قبلی دو تیم در لیگ برتر بود و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز و جنجال‌آفرین توسط تماشاگران، بازیکنان و کادر فنی دو تیم قابل پیش‌بینی بود. فقدان ورودی و خروجی مجزا برای تردد تماشاگران دو تیم، زمان نامناسب برگزاری مسابقه، تأمین امنیت نامناسب در مسیر منتهی به ورزشگاه، مبادی ورودی و خروجی استادیوم، جایگاه‌های بلیت‌فروشی، کنترل نامناسب جمعیت در هنگامه خروج هواداران و رفتارهای جنجال‌آفرین برخی از بازیکنان در اثنای مسابقه که باعث انتقال تنش از زمین به سکو شد موجب درگیری فیزیکی تماشاگران و مصدوم شدن ۱۴۴ نفر شد. آتش زدن وسایط نقلیه، مصدوم شدن کودکان، آسیب‌دیدگی تماشاگران و ایجاد خسارت به آمبولانس‌ها از جمله اتفاقات نادری بود که این مسابقه رخ داد.

۱۰. مسابقه پرسپولیس تهران و داماش گیلان (فینال جام حذفی)، ورزشگاه شهدای فولاد

اهواز خردادماه ۱۳۹۸

عدم پیش‌بینی مکان استقرار برای هواداران داماش و پشت درب ماندن آنها، باعث شد تا مسئولان باشگاه داماش گیلان از انجام مسابقه خودداری کنند. این مسابقه که مقرر بود ساعت ۲۱ یکشنبه شب برگزار شود و میلیون‌ها نفر در داخل و خارج از کشور در انتظار پخش مستقیم مسابقه بودند، در ساعت ۲۲:۳۰ اعلام شد که مسابقه لغو شد و تماشاگران را به ترک ورزشگاه وادار کردند که منجر به ایجاد تشنج و نارضایتی و سردرگمی آنها شد، بدون آنکه کسی پاسخگوی اتفاقات پیش آمده (از طریق صدا و سیما) باشد. با وجود خالی شدن استادیوم از تماشاگران در ساعت ۲۳:۲۰ با حضور چندباره بازیکنان در زمین مسابقه و بازگشت مجدد تماشاگران، مسابقه برگزار شد. این بی‌برنامگی و بی‌نظمی و سوءمدیریت سبب معطلی هزاران نفر تماشاگر و میلیون‌ها نفر بیننده تلویزیون و تضییع حقوق آنها، اخلاف در نظم برنامه‌های صدا و سیما، عصبانیت و خشونت تماشاگران و درگیری‌های فیزیکی، مصدوم شدن نفر ۲۲ و سردرگمی آنها در شهر شد (که از اقصی نقاط کشور به اهواز رفته بودند).

۱. بیات، بهرام، جعفر، شرافتی‌پور و نرگس، عبدی. پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور. چ اول، تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷.
۲. جان‌بزرگی، ابراهیم و محمدحسین، الیاسی و شهامت، حسینیان. «پیشگیری از اوباشگری فوتبال نقش پیشگیرانه مدیریت انتظامی در جلوگیری از وقوع رفتارهای تخریبی تماشاگران فوتبال»، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، دوره ۵، ش ۲، ۱۳۸۹.
۳. حاجی‌بیگی، محمدرضا و احمدرضا، مسعودی. خشونت و پرخاشگری در فوتبال و راه‌های کنترل آن. فصلنامه امنیت، سال پنجم، ش ۱ و ۲، ۱۳۸۵.
۴. خاقانی‌آور، فاطمه و بلال، شانواز. بررسی خشونت کلامی و مجازی تماشاگران فوتبال در ایران (علل و راهکارها). مطالعات تربیت بدنی و علوم ورزشی، دوره ۱، ش ۴، ۱۳۹۵.
۵. ذوالاکتاف. «مدیریت تماشاگران و کنترل اوباشگری در فوتبال»، همایش بین‌المللی فوتبال، ۱۳۸۳.
۶. غلامی ترکسلویه، سجاد و صدیقه، حیدری‌نژاد. «بررسی دیدگاه هواداران تیم‌های فوتبال اهواز در خصوص عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری»، مطالعات مدیریت ورزشی، دوره ۷، ش ۲۸، ۱۳۹۴.
۷. فتحی‌نیا، محمد و عبدالرحمان، علیزاده. خشونت‌گرایی تماشاگران فوتبال و نقش رسانه‌ها در کنترل آن. فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره‌های ۴۲ و ۴۳، ۱۳۸۴.
۸. قاسمی، وحید، وحید، ذوالاکتاف و علی، نورعلی‌وند. «توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال»، فصلنامه المپیک، دوره ۱۷، ش ۱، ۱۳۸۸.
۹. محمدکاظمی، رضا و همکاران. «بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران از دیدگاه تماشاگران»، پژوهش در علوم ورزشی، دوره ۵، ش ۱۷، ۱۳۸۶.
10. Cleland, J., Cashmore, E. "Football fans' views of violence in British football evidence of a sanitized and gentrified culture". *Journal of Sport & Social Issues*, 23(4), 2015.
11. Courakis, N. "Football violence: Not only a British problem". *European Journal on Criminal Policy and Research*, 46, 2004.
12. Donahue, E., Rip, B., Vallerand, R. J. "When winning is everything: On passion, identity, and aggression in sport". *Psychology of Sport and Exercise*, 10(5), 2009.
13. Grange, P., Kerr, J. H. "Physical aggression in Australian football: A qualitative study of elite athletes". *Psychology of Sport and Exercise*, 11(1), 2010.
14. Inoue, Y., Berg, B. K., Packianathan, Ch. "Spectator sport and population health: A scoping study". *Journal of Sport Management*, 29(6), 2015.
15. Koyuncuoglu, K., Goktas, Z., Demir, E. "Effects of the socio-economic-cultural structure of football spectators on the tendency towards violence (Manisasporspor case)". *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(2), 2014.
16. Spaaij, R.. "Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis". *Aggression and Violent Behavior*, 19(2), 2014.
17. Stone, W. "Social capital, social cohesion and social security". Year 2006 International Research Conference on Social Security, Helsinki, 21(3), 2006.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۶۵۴۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی پرخاشگری و خشونت در فوتبال و ارائه راهکارهای پیشگیرانه و کنترلی

نام دفتر: مطالعات آموزش و فرهنگ (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین کنندگان: مهدی مرادی، صادق ستاری فرد

همکاران: سامان یوسفوند، محمدحسین قربانی

ناظر علمی: سینا کلهر

متقاضی: کمیسیون فرهنگی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. خشونت

۲. فوتبال

۳. راهکارهای پیشگیرانه و کنترلی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۴/۳۱